

Synvinkel

Miljontals människor fördrevs kring andra världskriget. Endast palestinierna kräver att få komma tillbaka.

Text: **Bo Rothstein**

Sällsynt krav på återvändande

ATERIGEN HAR VI FÅTT UPPLEVA en militär konflikt mellan Hamas och Israel, inkluderande svårt mänskligt lidande. Det är svårt att hålla reda på för vilken gång i ordningen denna tragedi utspelar sig eftersom konflikten varat så länge och visat sig vara så svårlöst. Alla spår bär tillbaka till 1948 då någonstans runt en halv miljon palestinier tvingas, eller på uppmaning av de politiska ledarna i ett flertal arabstater, flyr från sina hem i vad som sedan blir staten Israel.

Vad som är märkligt med denna konflikt är att detta slags traumatiska flyktingkatastrofer närmast var legio i Europa under och efter andra världskriget. Stora befolkningsgrupper fördrevs närmast regelbundet från områden där de varit boende under lång tid, oftast flera århundraden. Tre miljoner »sudettyskar« tvingades lämna Tjeckoslovakien och närmare sju miljoner tyskar fick lämna vad som blev polskt och sovjetiskt territorium. Omkring 350 000 italienare fördrevs från Istrien, 160 000 turkar fördrevs från Bulgarien, 120 000 slovakier fick lämna Ungern och 440 000 kareler tvingas fly Karelen.

Under mellankrigstiden tvingas mer än en miljon greker bort från områden i Tur-

kiet och närmare en halv miljon turkar bort från områden i Grekland, områden där båda grupperna bott sedan »urminnes« tider. Listan kan göras längre, vad som är anmärkningsvärt är varför just den palestinska flyktingkatastrofen fortsatt skapar det militära våld och hopplösa politiska motsättningar när ingen av de många andra flyktingkatastroferna i vår del av världen från denna tid gör så.

ATT JÄMFÖRA FLYKTINGKATASTROFER är naturligtvis ett vanskligt företag, men som forskare har man inget annat val om man vill försöka förklara någonting än att göra just jämförelser. Till skillnad från naturvetare har vi som samhällsforskare inte tillgång till några laboratorier (eller patientgrupper) där vi kan utföra kontrollerade experiment utan vi måste försöka använda historien. En möjlig parallell till den palestinska flyktingkatastrofen kan vara just karelerna, som var

ungefär lika många, och som tvingades fly till Finland (faktiskt två gånger) från sina hemtrakter i Karelen under andra världskriget.

Finland, som då hade under fyra miljoner invånare, tvingades ta emot en hastig flyktingvåg som motsvarade

12 procent av den egna befolkningen. Som en jämförelse kan nämnas att de palestinska flyktingarna utgjorde mindre än 2 procent av befolkningen i de arabstater som 1948 gick i krig med Israel. Karelerna var på ett sätt finländare men med en tydlig egen etnisk identitet och dialekt. Enligt många också med ett kynne som var mera ryskt än finskt. Många kareler var heller inte lutheraner som den finska befolkningen var, utan tillhörde den rysk-ortodoxa inriktningen inom kristendomen. Utan att vara expert på etniska identiteter håller jag för troligt att de var ungefär lika särskilda från dåtidens finskspråkiga finländare som palestinierna var från befolkningen i de arabländer dit de flydde.

Det finns emellertid några avgörande skillnader i hur den konkreta flyktingsituationen löstes i dessa båda fall. Medan palestinierna sattes i läger av arabstaterna de flydde till, och i allmänhet förvägrades integration och medborgarskap, så valde Finland en helt annan lösning. Det första och kanske mest remarkabla man bestämde var: Inga läger! Finland var svårt ekonomiskt sargat efter de båda krigen men man ansåg att erfarenheter från liknande svåra situationer i Europa visat att flyktingläger kunde bli farliga isolat och ha en socialt och psykologiskt nedbrytande inverkan.

I stället satsade man med stor kraft på

BO ROTHSTEIN är professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

Fast i lägret. Palestinska barn leker i utkanten av flyktinglägret Khan Younis på södra Gazaremsan.

integration av karelerna. Man tvingade således de finländare som hade mer än ett rum per person i sin bostad att inhysa karelska flyktingfamiljer. Med hjälp av tunga extra skatter och stora statslån såg man också till att de huvudsakligen jordbrukande karelerna fick ny mark att bruka, jord man ofta tvingade storbönder och godsägare att släppa ifrån sig.

ETT HUVUDSKÅL TILL ATT den palestinska flyktingfrågan inte gått att lösa är inte bara att man valde att inte integrera flyktingarna, utan att man upprättade läger som blev permanenta. Ytterligare en starkt bidragande orsak har också varit de palestinska politiska ledarnas krav på flyktingarnas rätt att återvända till sina före detta hem i nuvarande Israel. Detta krav var en av huvudorsakerna till att den fredsprocess som nog varit närmast en lösning, nämligen Bill Clintons Camp David-förhandlingar år 2000, gick i stöpet.

FOTO: KHALIL HAMRA/AP

I dagsläget är det rimligen inte många palestinska flyktingar kvar som kan ha några minnen av de hem från vilka de fördrevs (eller på uppmaning av sina politiska ledare valde att lämna), men likväl står kravet kvar. Det intressanta är att enligt visserligen obekräftade men trovärdiga källor, erbjöds Finlands president Mauno Koivisto av Rysslands president Boris Jeltsin år 1991 att få köpa tillbaka Karelen.

Erbjudandet avlogs, inte minst för att den sovjetiska infrastrukturen var i så dåligt skick att det skulle kostat Finland mycket stora belopp att sätta den i skick. Ett annat skäl var med all sannolikhet att det inte fanns någon stark rörelse bland de karelska flyktingarna att återvända. Inte heller fanns det ett sådant krav hos majoriteten av den finska befolkningen,

trots att Karelen historiskt är något av »Urfinland«. Bland annat härstammar det finländska nationaleposet *Kalevala* från Karelen. Likväl är återbördandet av detta område i praktiken en icke-fråga i finsk politik och den drivs inte heller i någon nämnvärd utsträckning av de karelska flyktingarna eller deras efterlevande.

SER MAN TILL DEN KARELSKA och alla andra flyktingkatastrofer som utspelade sig vid tiden för slutet av andra världskriget, så skiljer den »olösliga« palestinska flyktingsituationen ut sig på två avgörande sätt. Det första är upprättandet av vad som kom att bli permanenta flyktingläger och oviljan till integration; även från de arabiska politiska ledare som uppmanade palestinerna att fly för att, efter att man segrat, kunna återvända. Det andra är kravet på »rätten att återvända«, som vad jag kunnat se inte heller är aktuellt från någon av de många andra flyktinggrupperna.

Man kan självklart sakna sin hembygd men rimligen bara om man själv har minnen av den. Men mark och bostäder är varor, de köps och säljs på en marknad och kan därmed rent logiskt inte ha ett sakralt

värde. De palestinier som fördrevs (eller av sina politiska ledare övertalades) att lämna sina bostäder och sin mark borde, såsom EU till exempel har föreslagit, bli ekonomiskt kompenserade.

Med dessa, i dag förmodligen mycket betydande summor det skulle röra sig om, kan man nog tänka att de mera välvilligt skulle tas emot och, liksom karelerna en gång, bli integrerade i de stater till vilka deras förfäder en gång flydde. ■

Under vinjetten Synvinkel ger Fokus plats för mer personligt hållna och argumenterande texter av externa skribenter. Alla åsikter är skribentens egna.